

У РЭЙД
З СУПРАЦОЎНІКАМІ
ДАІ

6

ЯК ХАРЧАВАЦЦА,
КАБ ВЯСНОЙ
НЕ ХВАРЭЦЬ

7

Выдаецца
з 9 жніўня 1917 г.

Родная газета на роднай мове

1
КРАСАВІКА
2020 г.
СЕРАДА
№ 63 (29177)

ЗВЯЗДА

«Старых грэба адназначна берагчы»

Аляксандр Лукашэнка на сустрэчы з Наталляй Качанавай абмеркаваў самыя надзённыя для краіны пытанні

Старшыня Савета Рэспублікі Наталля Качанова шмат гадоў займала пасаду кіраўнікі Адміністрацыі Прэзідэнта, таму яе меркаванне па шматлікіх праблемах важнае для лідара краіны. На парадку сустрэчы спрад такіх былі і эканамічныя, і сацыяльныя, і палітычныя пытанні, у тым ліку і будучыя выбары.

ЧЫМ НАМ КАРЫСНАЯ ФОРМУЛА ТРАМПА?

Аляксандр сам Аляксандр Лукашэнка, прэзідэнцкую кампанію неабходна ўжо не толькі абмярковаць, але і планавать. «У нас падстаў пакуль няма для таго, каб пераносіць прэзідэнцкія выбары, як некаторыя ці то ворагі, ці то сапернікі падказваюць», — заўважыў кіраўнік краіны. Для назначэння тэрмінаў на падрыхтоўку неабходна параіцца з ЦВК, звернуцца за заканадаўствам. Тут дарчы будзе вопыт Наталлі Качанавай, якая ў Адміністрацыі займалася гэтымі пытаннямі. Самая цяжкая праблема сёння, паводле слоў Прэзідэнта, — эканоміка. «Хоць мы і стараемся тут неяк каракацца, каб прадпрыемствы працавалі і людзі атрымлівалі заробкі. Тут мне вельмі спадабалася формула Трампа, ён шчыра сказаў: калі мы не панём неадкладна працаваць (зварнуцца да амерыканцаў, дае друкоўкі долар, і гэта першая эканоміка ў свеце), то людзей памрэ».

больш ад беспрацоўя і голаду, чым ад каранавіруса», — згадаў Аляксандр Лукашэнка і адзначыў, што **нам неабходна працаваць. І як толькі магчыма ратавацца ад гэтай крызісу.**

ПАЎНОЧНЫ РЭГІЁН — ПАД АСАБЛІВЫМ КАНТРОЛЕМ

Што датычыцца сітуацыі з каранавірусам, то Прэзідэнт выказаў меркаванне, што сёння мы знаходзімся на піку захворвання: «Я малю Бога, каб да Валюдыня гэты пік паўшоў уніз». Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў, што даваў даручэнне старшын верхняй палаты парламента за выхадныя наведзець Віцебск: «Вы, верагодна, адчуваеце ўсе тонкасіе праблемы». Ён дадаў, што гэтая вобласць крыху адрозніваецца ад іншых рэгіёнаў па клімаце, і там крыху змясціся пік захворвання. Цяпер на Віцебшчыне працуюць міністр аховы здароўя і іншыя аўтарытэтных спецыялісты. Прэзідэнт абазначыў яшчэ адну важную праблему: усе хвалююцца з-за каранавіруса, забываючыся, што ў краіне шмат пацыентаў з іншымі хворобамі. Яны патрабуюць не меншай увагі: **«Не трэба забываць, што ў нас ёсць і анкалагічныя хворыя, і хворыя з сардэчна-сасудзістымі захворваннямі, у нас ёсць астматыкі, проста людзі, якія хварэюць на пнеўманію без усялякіх ускладненняў».**

СТАР. 2

Святы Губерт паселіцца ў Гародні

Аленя святога Губерта з пазалочаным крыжам паміж рагамі красуецца на гербе Гародні і лічыцца адным з сімвалаў старажытнага горада. А ў хуткім часе ў горадзе паселіцца і яго гаспадар — скульптура святога Губерта, апэкуна паляўнічых, рыбакоў і леснікоў, будзе ўстаноўлена тут да XIII Рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур. Над вобразам тэмаў гродзенскага майстра Уладзіміра ПАНЦЯЛЕЕУ.

МАЦНЕЙ, ЧЫМ «ІДЗІ І ГЛЯДЗІ»

У вёсцы Боркі Кіраўскага раёна ствараецца маштабны мемарыял памяці, які перадаць увесё жых таго, што тут адбылося больш за 70 гадоў таму

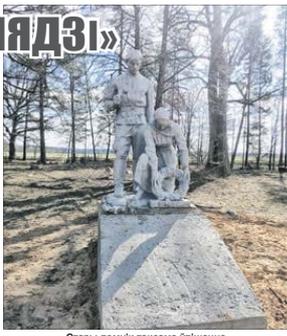
Боркі былі цалкам сцёрты зямлі падчас карнай аперацыі ў чэрвені 1942 года. Тую жахлівую рэанімі падрабязна апісваў у сваёй дакументальнай аповесці «Карні» Алякс. Адамовіч. Потым па ёй былі гаспаўлены не менш жахлівыя фільмы «Ідзі і глядзі», ад прагляду якога і цяпер стыне кроў у жылах...

МЕСЦА СМУТКУ

Разам з жыхарамі таксама былі спаленыя паселішчы Доўгае Поле, Закрыўчэнка, Чырвоны Араты, Пралетарскі, Хвататка, Дзяржынскі — усё яны знаходзіліся ў непасрэднай блізкасці ад Борак. Сваю

чорную справу фашысты скончылі да сярэдзіны дня. Пасля жахлівай зчышчэння ў жытвы засталася толькі 38 чалавек з амаль дзюжкі туюсень. Помнік, прысвечаны ахварам гэтай трагедыі, упершыню з'явіўся ў Борках у 1953 годзе — салдат і сціленая ў смутку жанчына. Цяпер гэты помнік знаходзіцца на могілках, якія прымаюцца да капіцы ў гонар іконы Божай маці «Знойдзенае загінульш». Капіца была лабудаваная тут у 2004-м з грамадзянскай ініцыятывы. Мемарыяльны комплекс «Паміж спаленых вёсак у вёсцы Боркі» ўключачу і сабе таксама мемарыяльную паліцы з назвамі і асабістымі лістачкаў Магілёўскага вобласці, спаленых разам з жыхарамі, так і не адноўленых.

СТАР. 5

Стары помнік таксама ўпісаны ў агульную канцэпцыю.

АПК ВЯСНОВЫЯ КЛОПАТЫ

У Гомельскім раёне працягваюць сябу

Аграрый паўднёвага рэгіёна Беларусі — Гомельскай вобласці — традыцыйна здаюць тэмпл сябуі ранніх вярвх эбожжавых і зернебобовых культур. Засяяна больш чым 90 % адредзеных плошчаў. Пасяўны клім у рэгіёне сёлета зойме каля 550 тысяч гектараў. Мяркуюцца завяршыць яравую сябу да 9 мая. Між тым усе гаспадаркі Гомельскага раёна пасялі ранія яравыя — ячмень і аўс. Пры спрыяльных умовах надвор'я ў найбліжэйшыя дні можна будзе прыступіць да сябуі пшаніцы.

СТАР. 2

Кіраўнік аддзялення «Цірыччы» УСП «СлаўМол» Федар ПРАХАРЭНКА, старшыня Цірычскага сельскагаспадарчага Алена КОЗЬЯРАВА, старшыня Гомельскага раённага Савета дэпутатаў Вікторыя ЛАДУЦКА, вядучы аргані аддзялення «Цірыччы» УСП «СлаўМол» Юры АДАМЦЕВІЧ.

ШТО Ё СВЕЦЕ РОБІЦЦА

СААЗ заявіла аб набліжэнні да піка заразнага каранавіруса ў Еўропе

Сусветная арганізацыя аховы здароўя зафіксавала прыкметы стабілізацыі сітуацыі з распаўсюджаннем каранавіруснай інфекцыі ў Еўропе, паведамаў Bloomberg. Пасля таго як Італія паведамава аб найменшай за апошнія два тыдні колькасці новых выпадкаў заразнага, выканаўчы дырэктар праграмы СААЗ па надзвычайных сітуацыях у галіне аховы здароўя Майк Рэйн заявіў, што гэтая краіна, а таксама Іспанія набліжаюцца да піка захворвання на COVID-19. Рэйн адзначыў, што ўсе новыя дзіятельнасці і выпадкі інфекцыі сталі вынікам заразнага прыблізна два тыдні таму. Эксперт заклікаў усю краіну актывізаваць намаганні па пошукі і ізаляцыі пацыентаў. «Гэта не пройдзе само сабой. Нам трэба, каб краіны засяродзіліся на гэтай стратэгіі», — падкрэсліў Майк Рэйн.

Сусветны банк прагназуе эканамічны рост Кітая на ўзроўні 2,3 %

У дакладзе банка прагназуецца, што Кітай, другая па велічыні эканоміка свету, «прадманструе запаволенне росту з 6,1 працента летасе да 2,3 працента сёлета». Мяркуюцца, што адпаведны паказчык у краінах усходнеазіяцкага рэгіёна паменшыцца да 2,1 % у 2020 годзе з 3,8 % у 2019-м. Гэта адбудзецца пры ўмове, калі сусветная эканоміка, згодна з прэдыкцыямі, перне адраўляцца гэтым летам. Як вядома, Сусветны банк выдзеліў 14 мільярдў долараў фінансавай падтрымкі для ўзмацнення здольнасці краін, якія развіваюцца, процістаяць распаўсюджванню каранавіруса і плануе выдаткаваць яшчэ 160 мільярдў долараў на працягу наступных 15 месяцаў для абароны бедных і ўразлівых слаба насельніцтва.

ЕС запускае місію па кантролі зброевага зэбарга ў Лівіі

Еўрасаюз з 1 красавіка пачаў праводзіць новую місію ў Міжземным моры. Пра гэта гаворыцца ў заяве Савета ЕС. У дакуменце падкрэсліваецца, што ІРІНІ з грэчаскай мору пераключаецца як «мір», а яе асноўнай задачай стане ажыццэўленне зэбарга ААН на пастанцы збор у Лівіі з выкарыстаннем павятравых, сусветных і мароўх шлюпак. Місія будзе выконваць і іншыя заданні — у прыватнасці, ажыццэўляць маніторынг збор інфармацыі аб незаконным экспарце з Лівіі нафты і нафтапрадуктаў. ІРІНІ ўзначаліць контр-адмірал Фаба Агасціні ў якасці камандуючага аперацыяй ЕС, а штаб-кватэра місіі будзе размешчана ў Рыме.

КОПАТКА

- У Беларусі створана рабочая група па распрацоўцы праекта Праграмы сацыяльна-эканамічнага развіцця на 2021—2025 гады.
- Парад да Дня Перамогі прайдзе вечарам.

- Лягасы Беларусі нарыхтавалі каля 10 тысяч тон бярозавыку.
- Штаб тэрытарыяльнай абароны будзе разгорнуты ў Астравецкім раёне.
- Другі шунціроўчы рэактар БелАЭС уключаны ў работу.
- Мінчанін прыгавораны да трох гадоў калоні за «мірвананне» бляхніцы.
- У Барысаве службовы сабака дапамог раскрыць падпад дома і хуліганства.

Праект — маштабны

РЭНЕСАНС СТАРОГА ЗАМКА

У Гродне завяршаецца першы этап рэканструкцыі замкаў Беларусі

Сёння яго не пазнаць. І не толькі таму, што нагадавае грандыёзную будыўніцу пляцоўку, хоць гэта спраўды так. Можна без перабольшання сказаць: мала які істарычны аб'ект аднаўляўся з такім размахам. І хоць работы яшчэ не завершаны, яго воблік ужо нагадавае велічыні палац.

КАМПРАМІСНЫ КУПАЛ

Найдаўна на ўязной вежы з'явіўся бліскучы купал. Гэта адна з самых яркавых канструкцый замка. Работа над ім вялася доўга і карпатлівая. Пра гэта можна меркаваць па памерах купала, дыяметр якога — шэсць метраў, а вышыня — восем. Напачатку былі створаны сталныя каркас з драўнянай абшуквай — менавіта на гэтай стадыі восенню мінулага года адбылася першая «прыверка» непасрэдна на самой вежы. Гэта неабходна было зрабіць, каб падагнаць усё памеры, бо работы вяліся на зямлі. Пасля таго як купал і вежа «сшыліся», яго зноў знялі. А вось канчатковы выгляд надала купалу металічная канструкцыя з медзі і волава. Гэта

была цалкам ручная работа, якую выконвалі спецыялісты мінскай фірмы. І хоць цяпер існуюць сучасныя тэхналогіі вырабы падобных рэчэй, быў абраны падыход, якім карысталіся майстры ў даўнія часы. Пры гэтым металічныя пласціны накладваліся такім чынам, каб пад купал не зацякла вада. Дахавае медзь з тонкім слоём волава пакуль блішчыць, але з цягам часу пацімне і прыме такі самы выгляд, які быў калісьці. Завяршае купал чатырохметровы шпіль.

СТАР. 8

Жыццёвая звязь

Вучаць рубрыкі Алена КРАВЕЦ.
Тэл. (017) 287-18-36.

СУСВЕТНЫ тыдзень імунаізацыі сёлетра пройдзе з 24 да 30 красавіка пад лозунгам #Vaccines Work for ANH — «За агульны доступ да эфектыўных вакцын». Урач-педыятр, загадчык 3-га педыятрычнага аддзялення 3-й гарадской дзіцячай клінічнай паліклінікі Мінска Людміла КІПЦЭВІЧ расказала, чаму імунаізацыя дагэтуль застаецца самай паспяховай мэрай аховы здароўя, якая вяртае ва ўзросту вае мільяны людзей.

— Як вядома, хваробы літчыя прадудзілі, чым лямчы, і гэта аксіма. Але ў наш «прастун» стагоддзе эндузьяцца людзі, якія сквтычна ставяцца да імунаізацыі. Пра гэта сведчыць і пэўная колькасць бактэрыяў, якія адмаўляюцца ад правядзення прэфілактычных прышчэпак сваім дзецям. Іншы ж дзецінай інфармацыя, а таксама беспалатносна гэта растлуміць немагчыма, — кажа Людміла Іванавіч.

— Бо імунаізацыя дае кожнаму дзіцяці шанца на здаровае жыццё з першых дзён да старасці веку.

У нашай краіне, як і ў многіх іншых, планавая імунаізацыя пра-

водзіцца згодна з Нацыянальным календаром прэфілактычных прышчэпак (апошняя рэдакцыя — пастанова Міністэрства аховы здароўя ад 17.05.2018 г. № 42 «Аб прэфілактычных прышчэпках»). У яго ўключана вакцынацыя ад асноўных інфекцыйных хвароб, якія з'яўляюцца найбольш небяспечнымі для чаалава.

— Калі ў сярэдзіне мінулага стагоддзя дзеці паміралі ці станаўліся інвалідамі пасля перанесенага налімітаў, то ў цяперашні час у нашай краіне дзяцічкі імунаізацыі рэгіструюцца адзінаквіна завонная выцяжка гэтаі інфекцыі.

Добрая навіна

КОЛЬКАСЦЬ «СУПРАЦЬ ПРЫШЧЭПАЧНІКАЎ» ЗМЯНЯЕЦЦА, бо вакцыны даказваюць сваю эфектыўнасць

А такія грозныя хваробы, як сплункі і дыфтарыя, апошнія гады ўвогуле ў нас не сустракаюцца, — нагадавае урач-педыятр. — Дзякуючы імунаізацыі рэзка скарацілася захварэласць на гепатыты А і В. Людміла Кіпцэвіч кажа, што было 6 выдаткаў, калі б з'явіліся вакцыны супраць ВІН і гепатыту С — яны сталі б заменай доўгай тэрапіі і змаглі б абараніць чаалава ад гэтых смротна небяспечных захворванняў. Аднак у сувязі з высокай мутацыйнай (змэнівальнасцю) гэтых вірусаў прэфілактычных прышчэпак ад іх пакуль няма.

— Сёння ўжо не стаіць пытанне, ці варта прышчэпляць ад адр, бо ўжо расставіла на месцы недаўняў эпідэмія гэтаі інфекцыі ў Еўропе і бліжнім замежжы, у прыватнасці ва Украіне, — кажа урач.

Нагадаем, што на адзёр ў 2018 года на ўсім свеце захварэла 353 тысячы чаалава, а ў 2019 м — 429 тысяч. У нашай краіне захварэў усёго 201 чаалава, і медыкі тлумачаць такую лічбу высокім

ахопам прышчэпкамі супраць адр. Для дзіцячага насельніцтва ён складае 97 %.

— Нават такіх інфекцый, як краснуха і эпідэмічны паратыф, якія не заўбэдзілі пэўнае іржака, могуць прыводзіць да іржакіх незваротных наступстваў. Пры захворванні на краснуху іржакінай жанчыны вельмі высокая рызыка вывядзення ці мёртвавараджэння плоду. А хлосцічкі, які пераносіць эпідэмічны паратыф, можа назаўсёды застацца бясплодным, — звяртае ўвагу Людміла Кіпцэвіч.

Цяпер бацькі могуць прышчэпіць сваіх дзяцей ад асноўных узбуджальнікаў, якія выклікаюць пнеўманію, а таксама супраць таіх небяспечнай інфекцыі, як мэнінгакакавы мэнінгіт.

З 2012 года ў Нацыянальным календары прэфілактычных прышчэпак уключана вакцынацыя супраць грыпу, які адносіцца да найбольш распаўсюджаных і небяспечных сваімі ускладненнямі інфекцый. У нас у краіне зарэгістраваны

і прысутнічае ў атчэпнай сетцы толькі адзін апарат для лянчэння яго іржакіх формам — асельтамівір. Прычым прышчэпкі яго варта не пазней чым праз 72 гадзіны ад пачатку хваробы, а яшчэ лепш — у першы суткі. Далеі яго эфектыўнасць зніжаецца. А ўключэнні групы насам выклікаюць нават смерць — дагэткава згадаць пандэмію грыпу 2009 года.

— З той пары, дарчы, прыхлінікаў вакцынацыі супраць грыпу з кожным годам становіцца больш. У дзіцячых калектывах — школах і садках — колькасць прышчэпленых іржакіх дасягае 50–60 %. Эфектыўнасць вакцынацыі складае на працягу года: амаль усё выпадкі захворванняў на грып у апошнія гады — у непрышчэпленых і толькі ў іх развіваюцца пострэспірыяныя ускладненні, — прыводзіць звесткі Людміла Кіпцэвіч. — Таму калі мы хочам, каб нашы дзеці справілі з біяспеціі і былі здаровыя, парад адна — прышчэпляцца.

БОЛЬШ САДАВІНЫ І АГАРОДНІНЫ, СПЕЦЫЙ І КРУП

Як харчавацца, каб вясной не захварэць?

Увесну, калі актыўнасць нашай імуннай сістэмы зніжаецца з-за працяглай барацьбы з вірусамі, адсутнасці неабходнай колькасці вітамінаў і солей дзён, лёгка захварэць. Тут варта ўспомніць аб правільным, рацыянальным харчаванні, якое дае магчымасць падтрымаць і ўмацаваць сваё здароўе і павысіць ахоўныя сілы арганізма.

— Паколькі арганізм не можа назапасаць пажыўныя рэчывы на працягу часу, іх наступленне павінна быць рэгулярнае, — нагадавае урач.

У рацыён абавязкова варта ўключыць паўнаватэрскае бялок (а гэта мяса і тварог), які з'яўляецца будаўнічым матэрыялам нашага арганізма і ўдзельнічае ў сінтэзе імунагалабулінаў. Акрамя таго, для работ імуннай сістэмы патрэбныя і тлушчы, бо гэта не толькі крыніца энергіі, але і будаўнічы матэрыял для клетак.

Стравы з мяса і рыбы ўтрымліваюць колькасць нежыравага бялку, вітамінаў і мікралементаў, а таксама энзімы, якія актывізуюць страваванне. Нельга выключыць з рацыёну яіны і малочныя прадукты, — ракамэндуе суразмоўца.

Спрыяльна на сістэму стрававання і імунітэт уплываюць спецыяльныя абсаліта і муріны, каліфіра, кардэмон і куміні.

— Што датычыцца спосабу тававання, то больш карысна будзе адварваць, тушыць і запячанае ажа, а ад смажанай і вэнджанай лямі адмовіцца. Мінімальна неабходная тэрмічная апрацоўка дазволіць захаваць максімум карысных рэчываў, — кажа Волга Фінская.

Не менш важна ўжываць дастатковую колькасць вадкасці. Лепш за ўсё, калі гэта будзе чыстая некарбаваная вада. Яна дапамагае рабоце кішчонка, забяспечвае адтаксікацыю арганізма. Надаюць сілу, аднаўляюць бадрасць і забяспечваюць вітамінамі безважывацкія сокі з агародніны і садавіны, а таксама морсы і кампарты з замарожаных ягад.

— Правільнае харчаванне з'яўляецца прэфілактычным розным нефінансавым хвароб: стрававальнай сістэмы (гастрыты, жэлы, пачквосты), сердэчна-сасудзістай сістэмы, гіпертаніі, дыябету, парашунаў абмену рэчываў, атлусцення. Акрамя таго, яны спрыяюць захаванню прыгожасці, запавольваюць працэсы старэння арганізма, а таксама дапамагаюць падтрымліваць на належным узроўні актыўнасць імуннай сістэмы, — разумеюе урач.

— Штодзённы рацыён трэба ўключаць агародніну і садавіну, абсаліта тую, што ўтрымлівае вітаміны А, В1, С, Е, свежыя зеляніну, багату на вітаміны групы В, — кажа урач-гігіеніст Мінскага абласнога цэнтру гігіены, эпідэміялогіі і грамадскага здароўя Волга Фінская.

— Як вядома, да пачатку вясны ў агародніні і садавіне, сабраных вясенню, які ў замарожаных, вітамінаў значна менш, аднак яны багатыя на клетчатку, якая дапамагае рабоце кішчонка, у тым ліку ачышчэнню арганізма ад таскінаў. Таму карысны ад іх прыёму абавязкова будзе. Варта згадаць і пра такую агародніну, як капуста, морква, буряк, цыбуля, якія да вясны не траціць сваіх карысных уласцівасцяў.

Для падтрымання імунітэту і ахоўных функцый арганізма нам патрэбны крупы, ары і сусхароджкі — яны ўтрымліваюць неабходныя вітаміны групы В і вітаміны Е, жалеа, селен, цынк.

— Штодзённы рацыён трэба ўключаць агародніну і садавіну, абсаліта тую, што ўтрымлівае вітаміны А, В1, С, Е, свежыя зеляніну, багату на вітаміны групы В, — кажа урач-гігіеніст Мінскага абласнога цэнтру гігіены, эпідэміялогіі і грамадскага здароўя Волга Фінская.

— Як вядома, да пачатку вясны ў агародніні і садавіне, сабраных вясенню, які ў замарожаных, вітамінаў значна менш, аднак яны багатыя на клетчатку, якая дапамагае рабоце кішчонка, у тым ліку ачышчэнню арганізма ад таскінаў. Таму карысны ад іх прыёму абавязкова будзе. Варта згадаць і пра такую агародніну, як капуста, морква, буряк, цыбуля, якія да вясны не траціць сваіх карысных уласцівасцяў.

Для падтрымання імунітэту і ахоўных функцый арганізма нам патрэбны крупы, ары і сусхароджкі — яны ўтрымліваюць неабходныя вітаміны групы В і вітаміны Е, жалеа, селен, цынк.

— Штодзённы рацыён трэба ўключаць агародніну і садавіну, абсаліта тую, што ўтрымлівае вітаміны А, В1, С, Е, свежыя зеляніну, багату на вітаміны групы В, — кажа урач-гігіеніст Мінскага абласнога цэнтру гігіены, эпідэміялогіі і грамадскага здароўя Волга Фінская.

— Як вядома, да пачатку вясны ў агародніні і садавіне, сабраных вясенню, які ў замарожаных, вітамінаў значна менш, аднак яны багатыя на клетчатку, якая дапамагае рабоце кішчонка, у тым ліку ачышчэнню арганізма ад таскінаў. Таму карысны ад іх прыёму абавязкова будзе. Варта згадаць і пра такую агародніну, як капуста, морква, буряк, цыбуля, якія да вясны не траціць сваіх карысных уласцівасцяў.

Для падтрымання імунітэту і ахоўных функцый арганізма нам патрэбны крупы, ары і сусхароджкі — яны ўтрымліваюць неабходныя вітаміны групы В і вітаміны Е, жалеа, селен, цынк.

— Штодзённы рацыён трэба ўключаць агародніну і садавіну, абсаліта тую, што ўтрымлівае вітаміны А, В1, С, Е, свежыя зеляніну, багату на вітаміны групы В, — кажа урач-гігіеніст Мінскага абласнога цэнтру гігіены, эпідэміялогіі і грамадскага здароўя Волга Фінская.

— Як вядома, да пачатку вясны ў агародніні і садавіне, сабраных вясенню, які ў замарожаных, вітамінаў значна менш, аднак яны багатыя на клетчатку, якая дапамагае рабоце кішчонка, у тым ліку ачышчэнню арганізма ад таскінаў. Таму карысны ад іх прыёму абавязкова будзе. Варта згадаць і пра такую агародніну, як капуста, морква, буряк, цыбуля, якія да вясны не траціць сваіх карысных уласцівасцяў.

Для падтрымання імунітэту і ахоўных функцый арганізма нам патрэбны крупы, ары і сусхароджкі — яны ўтрымліваюць неабходныя вітаміны групы В і вітаміны Е, жалеа, селен, цынк.

— Штодзённы рацыён трэба ўключаць агародніну і садавіну, абсаліта тую, што ўтрымлівае вітаміны А, В1, С, Е, свежыя зеляніну, багату на вітаміны групы В, — кажа урач-гігіеніст Мінскага абласнога цэнтру гігіены, эпідэміялогіі і грамадскага здароўя Волга Фінская.

— Як вядома, да пачатку вясны ў агародніні і садавіне, сабраных вясенню, які ў замарожаных, вітамінаў значна менш, аднак яны багатыя на клетчатку, якая дапамагае рабоце кішчонка, у тым ліку ачышчэнню арганізма ад таскінаў. Таму карысны ад іх прыёму абавязкова будзе. Варта згадаць і пра такую агародніну, як капуста, морква, буряк, цыбуля, якія да вясны не траціць сваіх карысных уласцівасцяў.

Для падтрымання імунітэту і ахоўных функцый арганізма нам патрэбны крупы, ары і сусхароджкі — яны ўтрымліваюць неабходныя вітаміны групы В і вітаміны Е, жалеа, селен, цынк.

Гіпотэза

Прышчэпка БЦЖ

замаруджвае распаўсюджванне COVID-19?

Акрамя таго, мы выявілі, што вакцынацыя БЦЖ зменшала колькасць выпадкаў заражэння вірусам. Камбінацыя паніжэння смяротнасці і захавальнасці можа зрабіць гэтую прышчэпку адным з галоўных інструментаў у барацьбе супраць віруса», — ішчыць вучоная.

Вакцыну БЦЖ распаўсюдвалі ў 1921 годзе французскія бактэрыялагі Альбер Кальмет і Каміль Герэн. Яна дагэтуль застаецца галоўным сродкам барацьбы супраць туберкулёзу. Пры гэтым многія вучоная сумняваюцца ў яе эфектыўнасці, асабліва для вакцынацыі дарослага насельніцтва. Таму, у адноснае новае БЦЖ і іншых краінах СССР, вакцынаванне БЦЖ у ЗША і некаторых краінах Еўропы ў масавым парадку не праводзілі.

Вучоная вырашылі высветліць, наколькі БЦЖ можа уплываць на распаўсюджванне каранавіруса і імавернасць гібель ад яго. У цэлым хуткасць распаўсюджвання і смяротнасць ад SARS-CoV-2 залежалі ад эканамічных паказчыкаў, аднак для невялікай групы краін, у тым ліку ЗША, Ірана, Італіі, Бельгіі, Нідэрландаў і Ізраіля і іншых еўрапейскіх дзяржаў, гэта было не так. Гэтыя краіны аб'ядноўвала тое, што ў іх існаваў масавы не прыняццё вакцыны БЦЖ ці яе паналі выкарыстоўваць адносна надаўня. У выніку, які ішчыць вучоная, адносна колькасць выпадкаў заражэння ў такіх краінах аказалася ў чатыры разы вышэйшай за тыповыя значэнні для ўсёй планеты ў цэлым, што было характэрна і для ўзроўню смяротнасці.

На карысць гэтага сведчыць і наступны факт: у краінах, дзе называная прышчэпка робяць пастаянна ўсюму насельніцтву, пачынаючы з пачатку мінулага стагоддзя, у прыватнасці ў Бразіліі, назіраецца незвычайна нізкі ўзровень смяротнасці ад каранавіруснай інфекцыі, неспастаўляльна і са станаў і эканамікі. На думку даследчыкаў, гэта сведчыць аб тым, што БЦЖ можа сапраўды абараняць арганізм ад каранавіруса новага тыпу.

У Беларусі вакцынацыя супраць туберкулёзу таксама праводзіцца — на 3—5 гаі суткі пасля нараджэння. У будучым на месцы ўключы ў верхняй траіце левая палка, якая можа сфарміраваць круглыя келодныя рубцы.

Адна з прышчэпак, якая ўваходзіць у Нацыянальны календар, можа змяніць імавернасць заражэння COVID-19. Такія звесткі, які наведваем ТАСС, апублікавалі амерыканскія эпідэміялагі. Вучоная звязваюць розніцу ў хуткасці распаўсюджвання і ўзроўню смяротнасці ад каранавіруса ў розных краінах з тым, як даўно і наколькі шырока ў іх выкарыстоўваецца вакцына БЦЖ, якая прызначана для барацьбы з туберкулёзам.

«Хіжары тых краін, у якіх універсальнае вакцынацыя з дапамогай БЦЖ не была прынята, у тым ліку Італія, Нідэрланды і ЗША, мацней за ўсё церпяць ад COVID-19.

ШТО ЛЮДЗІ ПШУЦЬ

Чаалавек — чаалавеку

Сярод добрых людзей

...Бацьку гэтага дзіцяці лёс не шкадаваў. Трое чаалаваў загінулі ад яго ў час вайны, а бацька дзіця, — шпотаў казаў бацька, наведваючы маю. — А якое ж разумна! Усё чужое, усё разумнае, праіда, не гарыць...»

З гэтым болям і клопатам ён неж жыў, працаваў, пераехаў у вёску Плядзі Мінскага раёна, з часам сустраў жанчыну. У гэтай яго новай сям'і нарадзіўся хлопчык. І тады... «До табе рэчыва душ, — сказала жонка. — Дзе адно дзіця, там і двое. Едзь — забірай даўчыку. Будзем самі гадаваць!»

Вось так Галі апынулася ў новым месцы, у клетчаткавай сям'і. «Харошае дзіцяцка, — прызнавалі вясцоўцы, — але ж чаму не гарыць? Ці хрышчэнае яго?» — «Не», — мусілі прызнацца бацькі ды павялі дзіця ў царкву. А пасля гэта проста дзіця дацца: адкуль толькі што ўзялося? Дзіцячына пачала не проста гарыць, а нават палатаць, нібы выпалача з сібсе усё спалоўна багачце, якое назапасаіла за свае чатыры гады...»

У маленства іна вельмі любіла жыць, медыцыну, малюваць і гуляць у вясцоўцы. «Даліцежанае дзіця, — шпотаў казаў бацька, наведваючы маю. — А якое ж разумна! Усё чужое, усё разумнае, праіда, не гарыць...»

Муж, Мікалай Ліхадзёўскі, працаваў кіроўцам сельгаспэкаўнікі, сама ўдаваўся ішчавкай на місцёвую фабрыку і адрасу ж паказала сібсе з найлешага боку: арганізаваў адр, стала старэйшай прафкама, атрымала жыллё — папаву ніякі недабудаванага, але ж дома, — у якім з часам загучалі гадзіны дзясцёў...

Потым былі гады перабудовы. Іх ішчавая фабрыка, не вытрымаўшы канкурэнцыі, спыніла сваю работу, кадры паразыходзіліся то куды. Галіна Пітроўна ўдаваўся на раёны вузел электраўзастаў, працавала да пенсіі. Але, як той казаў, не ўтаманілася: паўрабашам арганізоўвае паездкі па музеях і тэатрах, адстойвае інтэрв'ю людзей. Каб захаваць крэм на вуліцы Мультана, сядзіла на прым'е да старэйшай райвыканкама, каб навесяці парадкаў і кавярці, звярнулася да камунальнікаў, каб абсталяваць прыпынак — да кіраўніцтва дарожных службаў... Гэта — клопат пра жыццё. Сярод абавязкаў — і апошні шлях памерлых...»

Такое вяс неспалоўнае жыццё ў вятэрапа, поўнае любові да людзей, сярод якіх некалі расла, сярод якіх жыла.

Ніна Бурко, Бярэзінскі раён.

ШТО ЛЮДЗІ ПШУЦЬ

Была вайна

«Не жаночая гэта справа — хадзіць з вінтоўкай...»

Колькі часу мінула, але вятэраны да сёння памятаюць нажары, свіст кулі, разрывы бомбаў, трашчаныя маразы і вогнішчы каля партызанскіх зямлянак... Праўда, сведак гэтых падзей усё менш і менш. У нашай вёсцы, напрыклад, толькі адна — Ніна Рыгораўна Барысёва.

Нарадзілася яна ў шматдзятнай працаўніцкай сям'і ў вёсцы Загаліне. Бацька не быў у вельмі шэфішым, маці пэўна гаспадарка. Сваёй уласнай зямлі сям'і ні мела, а таму больш-менш спакійнае жыццё скончылася, як толькі памёр гаспадар... Ніне на той час было пяць гадоў, і яе сталі гадаваць бацька з дзедкам. Ад іх Ніна хадзіла ў пачатковую школу, потым у васьмігодку, якую скончыла перад самай ваймой.

Дзень 22 чэрвеня 1941-га жанчына памятае нібы ўчарашні, бо ікразу то ў нядзелю ў Загаліне было вяселле, на якім гулялі амаль усё вясцоўцы і амаль усю тою кароткую нон. А радзіцян навалюе скалуната страшная вестка — вайна!

З пачатку яе ў Загаліне была сфарміравана партызанская група, у склад якой увайшла і Ніна. Разам з сабраннымі яна збрала інфармацыю пра немцаў і здардніку, пра іх узбраенне. Для гэтага часам бегалі ажно ў Слаўкавічы. Нацярпелася страху: аднойчы іх злавіў паліцаі і замкнуў у чужым халодным склепе...

Да таго ж хлопцы распаўсюджвалі лістоўкі, дзятчаты вязалі шаркваткі і рукавіцы з двума «пальчыкамі», каб у іх зручылі было трымаць зброю.

Паступова вёска Загаліне станаўлілася моцнай партызанскай базай, аднак жыццё там спакійным не было: немцы бамбілі часта. А неж увалявалі ў вёску, сталі паліць хаты, а жыхароў паспелі ў хлосы... Запалі яго не гаслілі. Прыехаў нейкі афіцёр і загадаў выцягчы людзей, бо партызан, мяллі, пабіліў німа. Маладзі хацелася даказаць, што

гэта справа — хадзіць з вінтоўкай і ў іржакіх сандэцях бінах. Жанчына павіна гадаваць дзіцяці».

Завяршыць тады Ніна не магла, бо не калішла гарачка. Адам прывёў доктара, той паставіў дыягназ — тиф.

Выжыць ёй удалося цудам... І ці не гэта хвароба, хіжасце жшыцца пагаскорула намеры маладых парадца шлобам. Вяселле спраўлялі ў глухім загальным лесце.

— А музыка ж ці была? — спытала я жанчыну.

— А як жа! І музыка, і песні, дзіцяці, — засмалілася яна.

Пасля вяселля Адам пранаваў жончы паехаць у Рэдкавічы. Так яны апынуліся ў атрадзе імя А. Труцкава, дзе камандзірам быў Васіль Статкевіч. Жонку яго звалі Марыя. Часам жанчыны таксама хадзілі на бавяна дзятчаныя нароўны з мужчынамі. Аднак асноўным заняткам у Ніны быў догляд хворых і параненых. Марыя гатавала ежу.

Партызанскі атрад стаў у лясным масіве «Смаллянка». Ніне Ры-

гораўне ў паміці, як двое байцоў захварэлі на тиф. Адзін з іх вельмі праоў жыццём. Адам не пуская жонку па агады — кругом былі немцы ды паліцаі. Але Ніна ўпершыню не паслухала яго: раціцый употай вёгзла з зямлянкай, дабралася да балога і назірала журавін. Паціент пасля папярэй расказваў усю, што ўраваўша яго менавіта ягад.

Штатал што даўсяло перажыць. Ніна Рыгораўна ніколі не забудзе, як у атрад прывезлі раненага разведчыка Біна. Хлосец згасаў на вахач: наока пачернела і распухла, пачыналася гангрэна. «Будзем рэзаць... Звычайна ішога інструмента ў нас няма, а марудзіць нельга».

Каб хоць трохі прытуліць боль, раненаму далі гарэлкі, і разведчыку тоі вытрымаў — перанёс іржакую аперацыю.

...Наш Лобанскі раён быў вызвалены 30 чэрвеня, а неўзабаве свабодная стала і уся Беларусь. У Мінску пачаў мітынг адыбуся парад Перамогі, у якім удзельнічалі і Адам Барысёва.

А далей пачыналі бурні: хата яго (як дзятчы, амаль усё ў вёсцы Рэдкавічы) была спалена — даўсяло ўзвесці новую, лепшую. У ёй нарадзілася піфэра дзіцяці, і ёй бёе малага шчэсцяўца гадоў сужыцця прыжылі разам.

І ніколі не магі змірчыцца з тым, колькі людзей — маладых, прыгожых — у гады вайны палягло, колькі пакут перанеслі людзі.

Марыя СІБЕЦЬ, бібліятэкар, Лобанскі раён.

Р.С. На вліці жал, пусцёю выжывае хата. Не дахыла да гэтага дня Перамогі і Ніна Рыгораўна: абаравяе яе жшыцёвы шлях. Але зямлі будучы помнік яе, і кунья ўдзельнікі дзіцячага атаматарскага аб'яднання «Сіняя зорка», якая (на здымку) часта слухалі яе ўспаміны.

Напярэдадні

КАБ ПАРАДАВАЦЬ БЛІЗКІХ...

Валідзён — найліпшае свята, і рыткаваца да яго трэба загадаць. Многі, відаць, купілі ўжо фарбавальнікі для кек, іх ішчат чару ў продажы, аднак я ішо, што найліпшае — усё ж натуральныя стравы самай прыроды. А спосабаў афарбоўкі шмат. Шо варта ведаць?

Каб у час варкі іікі не патроўкалі, трэба дастаць іх з халоднага і не некалькі гадзінаў пакуль у цяпле. Перад фарбаваннем стравы вясцым з мільам ці содай (абстужыць іі), працверы ваткай, змочанай у воцаце або ў лімонным соку.

Раствор для фарбавання я рабію загодка. Кладу, напрыклад, шмат цыбульнага шалуніна, заліваю вадой, вару хвілін 30, цягам суткаў даю наступную і працуджваю. Затым даводжу да кіпення

РЭНЕСАНС СТАРОГА ЗАМКА

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

Траба сказаць, што менавіта форма купала выклікала нямаля спрэчку. Першапачатковы праект, які прапанаваў архітэктар Уладзімір Бачкоў, засноўваецца на старажытнай гравюры Макоўскага. На ёй купал замка мае форму шара. Да абмеркавання далучыліся спецыялісты з Польшчы, якія мелі вопыт рэканструкцыі замкаў. Яны прапанавалі больш выцягнуты варыянт. Урэшце кампраміснае рашэнне ў рамках беларуска-польскай камісіі было знойдзена ў паслявоенай Увараслава У жыццё.

ИМПЕРАТОРЫ І СТЭФАН БАТОРЫЙ

Замак праходзіць рэканструкцыю пад эгіду Рэнэсанса, калі каралям Рэнэ Паспалітай быў Стэфан Баторый. У 1580-х

гадах манарх стварыў тут сваё рэзідэнцыйнае, ператварыўшы былыя руіны ў прыгожы палац. Прадаў да нашых часоў замак дайшоў у выглядзе шэрых будынкаў, і гаворка пра яго рэканструкцыю вялася дзесяцігоддзямі.

Рэканструкцыя хопі і не так хутка, але рухаецца наперад. Усе спрэчкі, якія вяліся даволі доўгі час, нарэшце сціклі.

Нарэшце ў 2017 годзе канчатковы праект быў завершаны. З таго часу замак пачаў імлява рушыць у каралеўскую эпоху XVI стагоддзя. У памяць пра былога ўладальніка на ўзроўні вежы з'явіўся яго партрэт. На самроч у тыя часы такіх вышук на самой вежы не існавала. Затое нешта падобнае — у стылі графіці — захаваўся на тыльным баку замка.

Такая тэхніка характэрна для Рэнэсансу. Элементы графіці старажытна на некаторых сутахартных будынках, напрыклад на Брыгіцкім касцёле ў Гродне і на вежы Лідскага замка. Майстар намысла на адну спой калюшай тынкоўкі, а зверху — белую, лютым вышук зае патрэбны малюнак. Такім чынам на вежы Старога замка з'явіліся профільныя партрэты ў медальёнах, грыфоны і раслінны арнамент. Па перыметры размешчана 12 партрэтаў. Усе яны, акрамя партрэта Стэфана Баторыя, належаць рымскім імператарам.

ГЭТА НЕ ПРОСТА БУДОЎЛЯ...

Масштабны праект датчыцца не толькі рэканструкцыі замка. На яго тэрыторыі праведзены археалагічныя раскопкі, знойдзена німаля каштоўных артэфактаў. Для шырокага агляду будучыя дасупныя фрагменты так званай Верхняй царквы, каля 80 гадоў заохулявалася каля сцен замка. Для старажытнай пабудовы будзе зроблены асобны павільён.

Пастаянна ідуць работы па дэжараванні будынка. І хоць тэрыторыя нагадвае вялікую школу, замак ужо набывае рысы велічыннага палаца. Карніца паступова складваецца. Для гэтага давалася штогодзі дабуда-

Актуальнае пытанне на сёння — пошук майстроў для ўнутраных работ: тых, хто будзе ствараць жывапісныя элементы, металічныя, драўляныя вырабы, ляшчын.

з іх стане непасрэдна рэстаўрацыя палаца Стэфана Баторыя. Трэба вызначыцца, як будзе выглядаць парадны ўваход, залы прыёмнага караля. На чарзе — рэстаўрацыя філіялі адміністрацыі: будынак таксама будзе ўзводзіцца нанова. Перад гэтым пройдуць археалагічныя раскопкі. Безумоўна, рэканструкцыя патрабуе немалых сродкаў. Ці хопіць іх на тры работы, што заплаваны на гэты год? Алена Клімовіч паведаміла, што грошы на першую чаргу выдаткоўваліся з рэстаўрацыі павільёна і павільёна адміністрацыі. Увогуле гэта поўнаасцэ дэжараваны праект. Сёлетня выдаткаваны пойдучы на комплексна-навуковыя следстваныя, якія будзе выкарыстоўвацца пры праектаванні другой чаргі рэканструкцыі замка. Але гэта ўжо планы будучага года. Ва ўсім разе, «замарожваць» аб'ект ніхто не збіраецца.

Маргарыта УШКЕВІЧ, фота аўтара.

Крынічка

Падкормка парэчак, маліны і агрэсту вясной

Кусты маліны, парэчак і агрэсту растуць практычна на кожным участку. Яны не патрабуюць нейкага адмысловага догляду: абразанне галінак і падкормка раз на год дазваляюць кожнае лезта атрымаваць прыстойны ўраджай.

МАЛІНЫ

Перш чым прыступіць да падкормкі маліны, выдаліце падмерзлыя галіны з кустоў, збірае сушы лісты і траву, пасыбіцеся ад пугастаўляе. Пугастаўляе вакол маліны выдаліце рукамі (не выкарыстоўвайце рыдлёўку), бо ў іншым выпадку вы можаце пашкодзіць карэньчыкі, якія знаходзяцца блізка да паверхні.

Пасля праведзенай работы раскідайце ў 10 літрах вады парэчак экарастоў або азароўкі і павільёна стрыманым раскіданым маліну з разліку літр-паўлітра на куст. Калі ёсць арганіка, выкарыстоўвайце для палівання кустоў наступны раскід: развядзіце ў вады гною (1:10) або курны пашт (1:20).

Выдатным арганічным энэргіям для маліны з'яўляецца настой пугастаўляе (вадар пугастаўляе заліваецца вадою, настойваецца

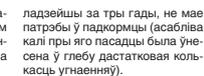
5-7 дзён у цёплым месцы, працэдураецца). Перад паліваннем кустоў готым настоем ражамнедуца пад кожны куст унесці па шклянцы драўнянага попелу.

Адразу пасля правядзенай падкормкі пажадана правесці мультычаранне кампастам, торфам або паўраскладзеным гноем (паісанціметравага глебава дэжары). Такім парадкам дапаможа захваць вільгаць у глебе, а таксама прычыне дэжараванні чарвоўкі, якія, у сваю чаргу, «пакалюпаццяць» аб рыхленні грунту.

АГРЕСТ

Падкормку агрэсту праводзіць адразу пасля раставання снегу — у гэты перыяд зямля вільготная і карані кустоў змогуць выдатна засвоіць усё пажыўнае рэчывы. Калі кусты маюць малую колькасць лісьця на вышыні па пары сталовых выкарыстоўвайце карыяўкі і шклянцы драўнянага попелу, калі дорослыя — у два разы больш.

Пры наўнасці гною абкладзіце ім кожны куст па крузе пясчым таўшыняй некалькі сантыметраў. Збіраць гэта можна, не чакаючы поўнага раставання снегу. Памятайце: агрэст, ма-

ПАРЭЧКІ

Ураджай парэчак залежыць ад іх сорту і догляду кустоў. Асабліва важнае значэнне мае дэжараванне. Двухдзёнавы і маладзёжныя кусты не маюць парэчак у падкормцы, чаго не скажыце пра трохдзёнавы і старэйшыя. Пры некалькіх пажыўных рэчываў лісьце парэчак развіваецца павольна, не дасягае буйных памераў і мае слабае афарбоўку (светла-зялёную).

Калі ў папярэдні год вы зайважылі на кустах падобныя прыкметы, то абавязкова вясной падкорміце іх унісцы альбо 10 літрамі м'ячывы, альбо 15 грамаў амінавай солі на квадратны метр. Вышэйшая існуючая норма падкормкі можа змяніць раставанне гною, зменшаюча з вадою ў суадносінах 1 да 8, каравяку (1:5), пугастаўляе памёту (1:10, 1:12). Тым самым важна пасля прыгатавання раскіданай вады ў наступныя пару дзён, а затым усю палівальні парэчак з разліку адно вядра на 3-4 кусты.

Кніжны рэйтынг

СЛОНІМСКАЕ ПАШТОЎКІ І ХРЫСТОС У ГРОДНІ

У сістэме кніжнага гандлю ААТ «Белкінг» 101 кнігарня. З іх 12 — у Гродне і Гродзенскай абласці. Акрамя таго, што кнігарні працуюць у абласных цэнтрах, ёсць яны і ў Лідзе, Ваўкавыску, Шучыне, Броўках (гэта Лідскі раён) і Слоніме (летас была адчынена крама «Санет» — якра на працягдні Дня беларускага пісьменства).

ААТ «Белкінга» вырашыла падвесці вынікі рэйтынга кніг, якія карыстаюцца найбольшым попытам менавіта ў кнігарнях гродзенскага філіяла галюнай гандлёвай сеткі дэжараванага кніжнага гандлю. Што ж чацей за ўсё набываюць у Гродне і Гродзенскай абласці? На гэты пытанне адказаў генеральны дырэктар ААТ «Белкінга» Аляксандр ВАШКЕВІЧ:

— Чацей за ўсё пакупнікі, аматары кніжнага чытання, набываюць на Гродзенскай філіяльнай абласці Уладзіміра Ляходзева «Снонім. Падарожжа ў час», у якім змешчана працяг рэспандэжы старых паштовак. Гэта вядомы праект з серыі «У пошуках страчаных», які выдодзіць ужо ці не другое дзесяцігоддзе і сёння налічвае дваццаць пяць ці нават больш тэм. На другім месцы — выдодзены мінімі выдодзены «Папуры» раман каліа беларускай літаратуры Уладзіміра Караткевіча «Хрыстос трымаўся ў Гродні (Евангеліе ад Іуды)».

Каменіраваць наўрад ці што варта. Ясна адно: гродзенцы і візуальна, і ў чытанні — на баку добрай, асветніцкай літаратуры. Такі прыклад не можа не радаваць.

Сяргей ШЫЧКО.

Казачны сакавік ад «Мастацкай літаратуры»

Айчыныя выдаўцы зрабілі ўнікальны сямейны падарунак самым юным чытачам і іх бацькам. У «Мастацкай літаратуры» штомесна выдодзіць зборнік казак «на кожны дзень».

— Ідэя кнігі заключавецца ў тым, — расказвае дырэктар выдодзтва «Мастацкай літаратуры» Алякс БУДАК, — што кожны дзень у месцы, столькі казак увадодзіць у чарговую зборнік. Усёго сёлетня мы іх выдодзілі дзевяць тысяч. Выдаём кніжы казак на дзёнах мовач — на рускай і беларускай. Калі казка мае вялікі памер, то раскладваем яе на некалькі дзён зямства. Напрыклад, славетны твор «Пунцовае казка» класіка рускай літаратуры Сяргей Аксакава раім прачытаць за тры дні. Інструцыямі да твораў, сабраных у зборніку «Дванаццаць месяцаў», слухачы графічныя работы, малюнкы з фонду Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь. Дзясны кніжы зрабіла Надзя Капчульцэвіч.

Хто ж дапамагае бацькам ажыццявіць казачнае выкаванне дзеткаў у сакавіку — вядодзе праекта «Мастацкай літаратуры» — «Дванаццаць месяцаў». Кніга 3? Ужо? Колас (змешчана створаная ім апрацоўка беларускай народнай казкі «Гарошак»), Алякс Якімовіч, Аляксей Талстой, Максім Горкі, Уладзімір Дубож, Карней Цюкоўскі, Уладзімір Караткевіч, Максім Танк, Лідзя Арабей, Сяргей Акасаў, Расіслава Бельзюк, Вісарыён Гарубік, Міхась Пяшкоў, Дзмітрый Маміні-Сібірак, Рэдыярый Кіплінг, Герард Мортчак, Канстанцін Ціхіны, Васіль Вітка, Ганс Крыціян Андэрсен.

Праект, прыдуманы ў «Мастацкай літаратуры» (укладальнікам зборніку выступае Алякс Будака), уражвае сваёй шматбагазнасцю. За дванаццаць месяцаў з кніг вырастае сапраўдныя бібліятэка, якую, як на мой погляд, нялішне будзе і мець у кожнай хаце беларусаў.

Наклад выдодзіць — 1500 экзэмпляраў. Кастусь ЛАДУЦЬКА.

ПАЛІВ ПРАСЯДЫ ПАМІДОРАЎ ПАСЛЯ ЁСХОДАЎ

Першыя тыдні пасля ўсходу таматы вельмі востра рэагуюць на празмернае або недаход вільгацы ў глебе. Каб не загубіць расліны, трэба правільна іх паліваць, выкарыстоўваючы для гэтага чыстую ваду па кававай тэмпературы.

Пасля пасадкі насення таматаў неабходна падтрымліваць вільготнасць грунту для культуры на ўзроўні 85-90 працэнтаў. Вышэйшая і ніжэйшая лічы могуць негатыўна адбіцца на пасадках (на сене альбо высахне, альбо загніе). Вельмі важна, каб таматныя вільготнасць заставалася толькі да прыстаўлення насення, у далейшым яе неабходна панізіць.

Як толькі на паверхні грунту з'явіцца парасткі, увільгатненне глебы трэба спыніць дні на тры, каб лішняя вільгаць не загубіла саджанцы. Справа ў тым, што маленкія расліны вельмі схільныя да грыбковых захворванняў, і толькі змяшчэнне вільготнасці можа дапамагчы ім перадолець гэты складаны перыяд.

Да моманту, як у расадцы з'явіцца па дватры спрадмыжны лісточкі, паліваць яе варта не чацей, чым раз на пяць-сем дзён, але кожны раз пры паліве варта добра прамочваць грунт. Пасля таго як лісточкі з'явіцца, неабходна правесці пікіроўку саджанцаў, а ў далейшым колькасць паліву павялічыць, удава, то-бок праводзіць працэдурі не менш за два разы на тыдзень.

Колькасць вады для паліву кожнай раслінкі залежыць ад вядомасці, у якой культуры знаходзіцца. Важна выкарыстоўваць столькі вады, каб яна дасягала дна посуду. Гэта лёгка адсачыць пры вырашчванні расадцы ў кантэйнерах з адтулінамі для дрэннаў.

ВАЖНА! празмернае перавільгатненне глебы негатыўна адбіцца на таматах, таму, каб захаваць расадку, варта быць старанна сачыць за вільготнасцю грунту і паліваць саджанцы толькі па меры неабходнасці.

Чым і калі апрацаваць клубні бульбы перад пасадкай

Для большай зямляробу будзь забяспечана адной з галюных агародніных культур, і ад таго, як будзь падрыхтаваны яе клубні да пасадкі, найбольш залежыць будучы ўраджай.

Сучасны падыход вырашчвання «другога хлеба» дазваляе памешчыцкую плошчу вырашчывання пры гэтым атрымаць нават большы ўраджай.

Апрацоўваюць насенне бульбы за 15-45 дзён да планевай пасадкі. Чым раней клубні будзь падрыхтаваны, тым хутчэй яны працякуць у глебе. Пачынаючы з прагравання насеннай бульбы. Яе дастаюць са складу, атрымаўшы выдатковы вакоў суткі для таго, каб клубні сагрэліся. Апрацоўку пажадана

тварыліся. Клубні апускаюць у прыгатаваны раскідан на 30-45 хвілін. Затым іх раскладваюць у адзін пласт і пакаждую на сьвятле (не на сонцы) для яравізацыі вокаў. У такі раскідан карысна дадаць угнаенні на аснове магнію (магбор) і цынку па 1/3 чайнай лыжкі, бо яны важныя для абароны гэтай культуры ад фітафторы і паршы.

Пры пракльбванні вокаў у клубныя могуць праявіцца розныя балачкі. Такія бульбы адбракоўваюць. У працэсе парочарвання бульбы не рэгулярна апрацоўваюць вадою з дабаўленнем стымулятару росту, гуматуў.

Правільна падрыхтаваны клубні атрымаюць у час пасадкі тоўстыя моцныя парасткі з зялёнай верхавінкай і не абломваюцца.

СЁННЯ

Сонца	Усход	Заход	Дзёнавыя дні
Мінск	6.41	19.46	13.05
Віцебск	6.30	19.37	13.07
Магілёў	6.32	19.36	13.04
Гомель	6.30	19.31	13.01
Гродна	6.57	20.01	13.04
Брэст	6.59	20.00	13.01

ЗАЎТРА

Геамагнітны ўзрушэнні

Месца	Тэмпература	Узрушэнні
ВІЦЕБСК	+3...+5°C	■ німа прыкметных геамагнітных узрушэнняў
ГРОДНА	+2...+4°C	■ німа прыкметных геамагнітных узрушэнняў
МІНСК	+3...+5°C	■ німа прыкметных геамагнітных узрушэнняў
МАГІЛЕЎ	+3...+5°C	■ німа прыкметных геамагнітных узрушэнняў
БРЭСТ	+1...+3°C	■ німа прыкметных геамагнітных узрушэнняў
ГОМЕЛЬ	+2...+4°C	■ німа прыкметных геамагнітных узрушэнняў

Абазначэнні: ■ німа прыкметных геамагнітных узрушэнняў, ■ невялікая геамагнітная узрушэнні, ■ слабая геамагнітная бура

...у суседзях

Месца	Тэмпература
ВАРШАВА	+7...+9°C
КІЕЎ	+8...+10°C
РЫГА	+7...+9°C
ВІЛЬНОС	+6...+8°C
МАСКВА	+4...+6°C
С.ПЕЛІП'ЯВУРГ	+3...+5°C

УСМІХНЕМСЯ

— Як я вас пазнаю?
— Вам насустреч будзе ісці дзёначына, і вы падумаете: «Божа, хоць бы не я!» Вось гэта і буду я.

Калі дзёначына кажа вам: «Ідзі знайдзі іншую, лепшую за мяне!» — гэта значыць, што вы павінны адказаць: «Мне ніхто не патрэбна, акрамя цябе!» А не ўдзякаць з крыкам «Ура!»

— Я аддала табе найлепшыя гадзі майго жыцця! — сьварыцца жонка на мужа.

— Не папалоў мяне, найўжо наперадзе яшчэ і горшыя?

— Тата, я дзёначына, а не пасудамыйка!

— Ды што ты кажаш! Я таксама тата, а не банкамат!

ЗВЯЗДА БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА

ЗАСНАВАЛІНІКІ: Савет Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, Палата прадставіцў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь

РЕГІСТРАЦЫЯНАЕ ПРАСВАДЖЭННЕ: выдодзіць з 1992 года

ВАДАВАННЕ: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь

Дырэктар — галюны рэдактар СУХАРАЎКА Іван Іванавіч

Выдодзець: Рэдакцыяна-выдодзчына ўстанова «Выдодзець і газета «Звязда»

АДРАС: 220013, г. Мінск, вул. Г. Хмельніцкага, 10-а

ТАБЛЕФОН: У МІНСКУ: прыкмыні — 287 19 19 (тэл.факс); аддзельна: пісьмаў — 287 18 64, маркетынгу — 337 44 04, бухгалтэрыі: 287 18 11

www.zviazda.by
e-mail: info@zviazda.by

для зваротаў: zvarot@zviazda.by

ПРІЁМНЫ ТЭЛ.ФАКС: 287 17 79, РЭКЛАМНЫ e-mail: reklama@zviazda.by

Аўтары арыгінальных матэрыялаў нясуча адказнасць за падобі і дакладнасць фактаў. Іх перавярненне на ўважліва супадае з мэраваным рэдакцыі. Рэдакцыя на сваю мэрванна адбара публікаваць адказаныя ёй пісьмаў. Падруку матэрыялаў, апылюваных у «Звяздзе», толькі з дазволу рэдакцыі.

Матэрыялы, пазначаныя гэтым значэннем, носьць рэкламнага характару.

Адказнасць за змест рэкламы нясуча рэкламадаўцаў.

Газета зарэгістравана ў Рэспубліканскім цэнтравым рэдакцыяна-выдодзчым «Выдодзчына» Беларускага Дом адукацыі. ЛП № 02330106 ад 30.04.2004.

220013, Мінск, прасп. Незалежнасці, 79/1. Выходзіць 5 разоў на тыдзень. Тыраж 14.804. Індэкс 63850. Зак. № 1274.

М	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
П	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Нумар налічаны ў 19.30 31 сакавіка 2020 года